

Joško Kovačić

SPLITSKI LIJEČNIK I POLITIČAR JAKŠA RAČIĆ

UDK: [61+32] : 929 Račić, J.

Stručni rad

Primljeno: 20. II. 1997.

Joško Kovačić

Centar za zaštitu kulturne

baštine otoka Hvara

21450 Hvar, HR

U članku se na temelju onodobnih novinskih napisa i novije literature obrađuje lik dr. Jakše Račića (1868.-1943.), splitskoga liječnika i političara, zaslužnog za uređenje Marjana.

Politička uloga koju je odigrao prije i za vrijeme Drugoga svjetskog rata bacila je duboku sjenu na lik splitskoga liječnika, gradonačelnika i zaslužnog građanina dr. Jakše Račića. Nakon novinskih panegirika u prvoj Jugoslaviji nastala je ominozna šutnja u drugoj, iako su i onda (D. Kečkemet) bile isticane zasluge koje mu nedvojbeno pripadaju. Posebno je u novije doba bolje osvijetljena njegova plodna liječnička djelatnost. U ovome članku nastojat ću dati kratak zaokružen pregled njegova života i djelovanja, uz osvrt na okolnosti njegove nasilne smrti, o kojoj se dosad (zbog poznatih povijesnih prilika) nije mnogo pisalo, a osvrnut ću se i na trag koji je dr. Račić ostavio u likovnoj umjetnosti i u književnosti.¹⁾

Rođen je u Vrbanju na otoku Hvaru 5. kolovoza 1868. godine kao Jakov Marija Razović Račić, sin Luke i Margarite rođ. Vidošević.²⁾ Nakon osnovnog školovanja završio je u Splitu Klasičnu gimnaziju, uz odličan uspjeh, 1887. godine. Studirao je medicinu u Grazu, Pragu i Innsbrucku te na potonjem sveučilištu postao 16. VI. 1900. doktor *sveukupnog liečništva* pod carskim patronatom (*sub auspiciis Imperatoris* - što je podrazumijevalo prethodan odličan uspjeh u svim predmetima), kao prvi iz Dalmacije i treći u Carstvu koji je bio tako počašćen.³⁾

Zbog financijskih prilika Račić nakon promocije nije nastavio sveučilišnu karijeru (na što su ga pozivali), već kraće vrijeme radi kao praktičar na rodnome Hvaru. God. 1901. primljen je kao volonter u splitsku bolnicu, gdje 1914. postaje primarijus, a 1919. ravnatelj i pročelnik kirurškog odjela. Umirovljen je 1938.,

a u bolnici je radio do početka 1940. godine. Za to je vrijeme adaptirao zgradu i osuvremenio kirurški odjel glavne splitske zdravstvene ustanove. Njegovu nastojanju (a svakako i jakom političkom utjecaju) valja pripisati i to što je državna vlast napokon uvažila vapaje za napuštanjem skućenoga bolničkog prostora na baroknome mletačkom bedemu usred grada i počela financirati izgradnju nove bolnice na Firulama, započetu 1931. godine.⁴⁾

Dr. Račić je još poznatiji po liječničkoj djelatnosti u svom privatnom sanatoriju, otvorenom 1904. u predjelu Dobri u bivšoj vili Zing, tada vl. Izaka Morpurga (u ondašnjoj Lovretskoj, kasnije Svačićevoj 10, a pred rušenje Ulici Tina Ujevića), s vlastitim malim perivojem. Sanatorij, prvi ne samo u Dalmaciji i Hrvatskoj već i na čitavom (kako se onda govorilo) "slavenskom Jugu", djelovao je na doista europskoj razini. Imao je ukupno četrnaest postelja i dvije operacijske dvorane opremljene na tada najsuvremeniji način. Posebno je važna uporaba rendgenskog aparata, u čemu je Račić bio pionir u Dalmaciji, služeći se njime svega desetak godina nakon otkrića X-zraka. U ovom je lječilištu samo u prvih sedam godina rada bilo izvršeno (uz asistenciju Račićevih suradnika dr. D. Karamana, dr. N. Marinkovića i drugih liječnika) više od tri tisuće abdominalnih i ostalih operacija, bez ijednoga smrtnog slučaja.⁵⁾ Zgrada ovoga sanatorija bila je iza 2. svj. rata nacionalizirana i u njoj je u posljednjoj fazi djelovao dom za nezbrinutu djecu "Mileva Tomić". Porušena je krajem kolovoza 1971. godine,⁶⁾ i na tom je mjestu (uz Manderovu ulicu) sada najsjeverniji dio velikog parkirališta iza Gospe od Zdravlja. Ovim je rušenjem Split izgubio ne samo lijepu starinsku zgradu nego i spomenik zdravstvene povijesti od šireg značenja.

Dr. Račić je iz onih grana medicine kojima se posebno bavio (mahom urologije te urološke i abdominalne kirurgije) objavio više znanstvenih radova u raznim domaćim i stranim stručnim časopisima (v. prilog).

Pišući pred svoju promociju pismo glasovitom biskupu, meceni i hrvatskom političaru Josipu Jurju Strossmayeru, Račić je naglasio da želi sa svojim liječničkim zvanjem spojiti "*brigu i ljubav prema narodu svomu*", a biskup ga u svom odgovoru (Đakovo, 17. VI. 1900.) u tom podupire, ističući Krista kao uzor i pralik liječnika.⁷⁾ Novinski članci između dva svjetska rata ističu Račićevu humanu i karitativnu djelatnost, u čemu je izravno sudjelovala i njegova supruga Romilda rođ. Carstulovich, iz Nerežišća na Braču (nisu imali djece). Nazivaju ga čovjekom "*kojemu se nikad živa duša nije obratila kakvom poštenom i humanom molbom, a da nije bila uslišana*" i dobročiniteljem "*koji je mnogo suza otrao, mnogu bijedu utišao*"; poznata je bila njegova akcija u korist zapuštene djece i staraca.⁸⁾

Posebno valja istaknuti Račićevu zamašnu ulogu pri uređivanju perivoja - šume Marjan, glavnog zelenog prostora ne samo Splita nego i bliže okolice i -

